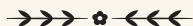

INLEIDING

De toneelschrijver August Wilson, winnaar van de Pulitzer Prize, vertelde ooit in een toespraak dat hij zo'n kind was geweest dat alle boeken wilde lezen die er in huis waren, zijn bibliotheekpasje zowat versleet en boetes moest betalen omdat hij de boeken steevast te laat terugbracht. Hij ging op zijn vijftiende van school, maar ging elke schooldag naar de Carnegie Library of Pittsburgh om geschiedenisboeken en biografieën en dichtbundels en antropologische werken te lezen. De bibliotheek gaf hem later een schooldiploma honoris causa. De boeken die hij daar ontdekte, zei hij, 'openden een wereld die ik betrad en nooit meer heb verlaten' en leidden tot het besef 'dat ik schrijver kon worden', een gedachte die zijn leven zou veranderen.

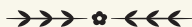
Volgens Oliver Sacks was de bibliotheek die hij in zijn jeugd bezocht (in Willesden in Londen) de plaats waar hij zijn werkelijke opleiding genoot. Ray Bradbury zei ooit dat hij 'van a tot z' was 'opgeleid door bibliotheken'. Ook de idealen en ambities van beroemde autodidacten als Abraham Lincoln en Frederick Douglass werden onmiskenbaar gevormd door de boeken die ze lazen in hun jeugd, die hun instrumenten aanreikten op het gebied van taalgebruik en argumentatie en hen hielpen de geschiedenis van hun land mede vorm te geven.

Het genot van lezen, schreef Virginia Woolf, is 'zo enorm dat er geen twijfel over kan bestaan dat de wereld zonder boeken totaal anders zou zijn en inferieur aan wat die nu is. Lezen heeft de wereld veranderd en doet dat nog altijd'. Woolf beweerde zelfs dat de reden 'waarom we zijn geëvolueerd van apen tot mensen en onze grotten verlieten en onze pijl en bogen weglegden en rond het vuur gingen zitten praten en gaven aan de armen en zorgden voor de zieken – de reden waarom we onderdak en een samenleving hebben gemaakt uit weidse woestijnen en ondoordringbare jungle – simpelweg voortkomt uit liefde voor lezen'.

In zijn in 1996 verschenen *A History of Reading* beschreef Alberto Manguel een Perzische potentaat uit de tiende eeuw die een reis had ondernomen waarbij hij zijn verzameling van 117.000 boeken zou hebben geladen op de ruggen van ‘vierhonderd kamelen die waren afgericht om in alfabetische volgorde te lopen’. Manguel schreef ook over de voorlezers die in de negentiende eeuw door Cubaanse sigarenfabrieken in dienst werden genomen om de arbeiders voor te lezen. En over de vader van een van zijn leraren op school, een geleerde die veel klassieke werken uit zijn hoofd kende en zich had aangemeld om als bibliotheek dienst te doen voor zijn medegevangenen in het concentratiekamp Sachsenhausen. Hij kon hele passages voordragen, net als de boekliefebbers in *Fahrenheit 451*, die kennis in leven hielden door boeken uit hun hoofd te leren.

Waarom houden we zoveel van boeken?

Deze magische voorwerpen, niet groter dan een baksteen en vervaardigd van papier, inkt, lijm, draad, karton, stof of leer, zijn kleine tijdachines die ons naar het verleden vervoeren zodat we iets kunnen leren van de geschiedenis en ons vooruit in de tijd kunnen sturen naar geïdealiseerde of dystopische werelden. Boeken kunnen ons naar de verste uithoeken van de wereld vervoeren of zelfs naar andere planeten en universums. Ze stellen ons voor aan mensen die we nooit persoonlijk zullen ontmoeten, werpen licht op de ontdekkingen van briljante denkers en maken de wijsheid van eerdere generaties toegankelijk. Ze kunnen ons sterrenkunde, natuurkunde, botanica en scheikunde leren; de beginselen van ruimtevaart en klimaatverandering verduidelijken; ons laten kennismaken met geloofsovertuigingen, ideeën en literaire werelden die sterk verschillen van de onze. En ze kunnen ons meenemen naar fictieve oorden zoals Oz en Midden-aarde, Narnia en Wonderland en de plaats waar Max tot koning van de Maximonsters wordt gekroond.

Voor mij als kind waren boeken zowel een vluchtroute als een veilig heenkomen. Ik was er als enig kind aan gewend dat ik vaak alleen was. Ik las in de kartonnen doos waarin de ijskast verpakt had gezeten en die

mijn vader tot een speelhuis had omgetoverd door een deur en ramen in de zijkanten te snijden. 's Avonds las ik bij het licht van een zaklamp onder de dekens. In de pauzes las ik in de bibliotheek om de pestkoppen op het schoolplein te ontlopen. Ik las op de achterbank van de auto, ook al werd ik er misselijk van. Ik las zelfs tijdens de maaltijden. Maar omdat mijn moeder geen boeken op tafel wilde zien, las ik wat er maar voorhanden was: dozen van ontbijtgranen, gebruiksaanwijzingen, folders van supermarkten, de ingrediënten van de pecan-koffiecake van Sara Lee of de kruimeltaart van Entenmann. Ik heb het recept voor appelloze appeltaart op de achterkant van de doos met Ritzcrackers zo vaak gelezen dat ik het zowat uit mijn hoofd kon opzeggen. Ik hongerde naar woorden.

De personages in sommige romans kwamen me als kind zo echt voor dat ik bang was dat ze 's nachts van het papier zouden springen als ik het boek geopend liet liggen. Ik stelde me voor dat de angstaanjagende personages uit de *Oz*-boeken van L. Frank Baum – de gevleugelde apen bijvoorbeeld, of de gemene Nomekoning, of Mombi de heks, die het gevaarlijke Levenspoeder bezit – uit de boeken zouden ontsnappen om mijn slaapkamer te gebruiken als toegangspoort naar de echte wereld, waar ze chaos zouden stichten en vernielingen aanrichten.

Al tientallen jaren voordat ik series als *Game of Thrones*, *Breaking Bad* en *The Sopranos* ging bingewatchen, bingelas ik de whodunits van Nancy Drew, de boeken over *De zwarte hengst* (*Black Stallion*), biografieën van Landmark en zelfs hele stukken uit de *World Book Encyclopedia* die mijn vader, een Japanse immigrant, gebruikte om zijn Engels te verbeteren.

Op de middelbare school en tijdens mijn studie verslond ik boeken over het existentialisme zoals *De vreemdeling* (*L'Étranger*), *Met gesloten deuren* (*Huis clos*), *Aantekeningen uit het ondergrondse* (*Zapiski iz podpol'ya*), *Existentialisme (Irrational Man)*, *Of/Of (Enten/Eller)*, en *De geboorte van de tragedie* (*Die Geburt der Tragödie*); boeken over zwarte geschiedenis zoals *The Autobiography of Malcolm X*; *Niet door water, maar door vuur* (*The Fire Next Time*), *Manchild in the Promised Land*, *Black Like Me* en *Zwarte huid, blanke maskers* (*Peau noire, masques blancs*); sciencefiction en dystopische fictie zoals *1984*, *Dierenboerderij* (*Animal Farm*), *Duin* (*Dune*), *De geïllustreerde man* (*The Illustrated*

Man), *Fahrenheit 451*, *Het einde van het begin* (*Childhood's End*), *Boze jongens* (*A Clockwork Orange*), en *Geen kind en geen wieg* (*Cat's Cradle*). Er zat geen patroon of systeem in mijn keuzes. Ik denk niet dat ik destijds wist waarom die onderwerpen en boeken me aantrokken. Inmiddels zie ik in dat ik als een van de weinige niet-witte leerlingen op mijn school een instinctieve belangstelling had voor boeken over outsiders die probeerden te begrijpen wie ze waren en waar ze thuishoorden. Later begreep ik dat ook Dorothy in Oz, Alice in Wonderland, en Lucy in Narnia vreemden waren in een vreemd land en dat ze probeerden hun weg te vinden in werelden waarin normale regels niet leken te gelden.

Ik weet niet meer precies hoe we voor internet over nieuwe boeken en schrijvers hoorden en hoe we besloten wat we wilden lezen. Ik denk dat ik namen als Ernest Hemingway, Robert Penn Warren, James Baldwin en Philip Roth als kind oppikte omdat er artikelen van of over hen stonden (misschien waren het alleen foto's) in tijdschriften als *Life* en *Look*. Ik las Rachel Carsons *Silent Spring* omdat mijn moeder het las, en de poëzie van T.S. Eliot omdat meneer Adinolfi, mijn favoriete leraar op de middelbare school, ons 'De hartekreet van J. Alfred Prufrock' ('The Love Song of J. Alfred Prufrock') uit ons hoofd liet leren. Ik was zo'n lezer die allerlei zaken voor het eerst meemaakte dankzij boeken en pas later in het echte leven.

'Je las iets waarvan je dacht dat het alleen jou was overkomen,' zei James Baldwin eens, 'en ontdekte dat het Dostojevski honderd jaar geleden ook was overkomen. Dat is een enorme bevrijding als je het moeilijk hebt en altijd denkt dat je alleen bent. Daarom is kunst zo belangrijk.'

Bij de boeken waarover ik hier schrijf zitten werken die ik al heel lang koester, zoals *Een rimpel in de tijd* (*A Wrinkle in Time*), *Moby-Dick* en *The Palm at the End of the Mind*; oudere boeken die iets te zeggen hebben over politieke problemen van nu, zoals *The Paranoid Style in American Politics*, *The Origins of Totalitarianism*, en *De federalistische documenten* (*The Federalist Papers*); een aantal bekende fictiewerken die invloed hebben gehad op de ene generatie schrijvers na de andere, zoals *Winesburg, Ohio*, *Toen ik op sterven lag* (*As I Lay Dying*) en *De Odyssee*; journalistieke en academische werken die ingaan op nijpende kwesties

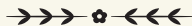
van onze tijd, zoals *De altijd oorlog* (*The Forever War*), *Het zesde uitsterven* (*The Sixth Extinction*) en *Dawn of the New Everything*; werken die verborgen gebieden van onze wereld of het menselijk brein dichterbij brengen, zoals *Dromen van het noorden* (*Arctic Dreams*), *Lab Girl* en *De man die zijn vrouw voor een hoed hield* (*The Man Who Mistook His Wife for a Hat*); en boeken die ik vaak heb aangeraden of cadeau heb gedaan aan vrienden.

Ik bespreek een aantal favoriete klassiekers, maar er bestaan al genoeg lijsten met klassiekers die een mens moet hebben gelezen, en dan heb ik het nog niet eens over de verplichte leeslijsten van scholen en universiteiten. Daarom heb ik ook een flink aantal recente boeken gekozen: romans, verhalen, memoires van hedendaagse auteurs, en non-fictiewerken over de manieren waarop technologie en politieke en culturele omwentelingen onze wereld ingrijpend veranderen.

Net als bij andere lijsten en anthologieën zijn mijn keuzes subjectief en willekeurig. Het was een hele klus om de lijst in te korten tot slechts honderd boeken; vandaar dat sommige lemma's uit meer dan één boek bestaan. Ik had met groot gemak honderd andere boeken kunnen kiezen die net zo meeslepend, ontroerend en eigentijds zijn.

Ik heb in de loop van de jaren inspirerende leraren gehad die mijn begrip en waardering van boeken hebben verrijkt. Ik heb ook samengewerkt met fantastische redacteuren, zoals Arthur Gelb, de voormalige *managing editor* van *The New York Times*, die voor veel mensen een mentor was en die als journalist net zo makkelijk over cultuur schreef als over het laatste nieuws. Het was Arthur die me de kans gaf om mijn geld te verdienen met lezen.

Ik heb dit boek niet geschreven als criticus, maar als liefhebber. Ik probeer geen verborgen betekenissen te ontdekken en doe geen pogingen om de besproken boeken een plaats te geven in het literaire continuüm. Ik wil je vooral aansporen om deze boeken te lezen of opnieuw te lezen omdat ze een groot lezerspubliek verdienen. Omdat ze ons ontroeren of actueel zijn, of omdat ze prachtig zijn geschreven. Omdat ze ons iets leren over de wereld, andere mensen of onze innerlijke levens. Of simpelweg omdat ze ons eraan herinneren waarom we ooit van lezen zijn gaan houden.

In onze verbrokkelde hedendaagse wereld, waarin alles en iedereen met elkaar overhooplicht, is lezen belangrijker dan ooit. Om te beginnen geven boeken ons de betekenisvolle ervaringen die in dit ADD-tijdperk vol afleidingen steeds zeldzamer worden, of het nu gaat om de magische vervoering die een boeiende roman teweeg kan brengen of het diepe, meditatieve denkwerk dat wordt geprikkeld door doordachte of provocerende non-fictiewerken.

Boeken kunnen een verfrissende kijk geven op de geschiedenis; ze kunnen oude en nieuwe kennis ontsluiten. De voormalige minister van Defensie James Mattis, die zeventuizend boeken verzamelde, zei over zijn jaren in het leger: ‘Dankzij het lezen ben ik nooit overvallen door een situatie, zat ik nooit verlegen om manieren waarop bepaalde problemen in het verleden waren opgelost. Lezen geeft me niet alle antwoorden, maar kan vaak een donker pad verlichten dat zich voor me uitstrekt.’

Bovenal kunnen boeken empathie losmaken, en dat is in onze wereld, die steeds meer gepolariseerd raakt en waarin men zich steeds meer opstelt in vijandige kampen, een dierbaar goed. Lezen, schreef Jean Rhys, ‘maakt immigranten van ons allen. Lezen haalt ons het huis uit. Maar wat veel belangrijker is: het vindt overal een thuis voor ons’.

De beste literatuur kan ons verrassen en ontroeren, ondermijnen wat we zeker denken te weten, en ons ertoe aanzetten om dingen die we voor lief nemen te heroverwegen. Boeken kunnen oude denkpatronen doorbreken en automatismen van denken in termen van wij tegen zij vervangen door een waardering voor nuances en context. Literatuur plaatst vraagtekens bij politieke orthodoxie, religieuze dogma’s en conventioneel denken. Dat is ook de reden waarom autoritaire regimes boeken verbieden en verbranden. Literatuur stelt ons net als onderwijs en reizen bloot aan een veelvoud van standpunten en stemmen.

David Foster Wallace schreef eens dat literatuur de lezer, ‘een schipbreukeling in haar eigen schedel, toegang geeft tot andere zelden’.

President Barack Obama merkte tijdens zijn laatste week in het Witte Huis op dat boeken ons een historisch perspectief kunnen geven, een gevoel van solidariteit met anderen, en ‘het vermogen om je in te denken

Ik heb in de loop van de jaren inspirerende leraren gehad die mijn begrip en waardering van boeken hebben verrijkt.

in de ander'. Ze herinneren ons aan 'waarheden die schuilgaan onder het oppervlak van de dingen waar we dagelijks over ruziën' en het vermogen van verhalen 'om mensen bij elkaar te brengen en hen niet uit elkaar te spelen, om niet te marginaliseren, maar in gesprek te gaan'.

In een wereld van politieke en sociale verdeeldheid kan literatuur mensen uit verschillende tijdzones en postcodes bij elkaar brengen, over culturen, godsdiensten, landsgrenzen en historische periodes heen. Het kan ons begrip bijbrengen over levens die anders zijn dan de onze, en een gevoel van de gedeelde geneugten en het gedeelde lijden van de menselijke ervaring.

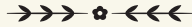
AMERICANAH

CHIMAMANDA
NGOZI
ADICHIE

AMERIKANAH (AMERICANAH)

(2013)

Chimamanda Ngozi Adichie

Met *Amerikanah* heeft Chimamanda Ngozi Adichie een ontroerend, scherpzinnig en grappig verhaal over volwassenwording geschreven dat zowel een ouderwets liefdesverhaal is als een intelligente verhandeling over ras, klasse, immigratie en identiteit in onze snel veranderende, geglobaliseerde wereld.

Adichies pittige, vrijmoedige hoofdpersonage, Ifemelu, groeit op in Lagos in Nigeria, waar ze op de middelbare school verliefd wordt op Obinze, de serieuze, rustige en charmante zoon van een universitair literatuurdocent. Het klikt meteen tussen die twee – ‘ze realiseerde zich opeens dat ze dezelfde lucht wilde inademen als Obinze’ – en ze denken na over een gezamenlijke toekomst, misschien in Amerika, een land dat Obinze idealiseert.

Als hun studentenleven wordt verstoord door een onderwijsstaking en Ifemelu een beurs krijgt aangeboden om te studeren aan een Amerikaanse universiteit, vindt Obinze dat ze moet gaan. Hij zegt dat hij een visum zal aanvragen en ook naar de VS zal komen zodra hij klaar is met zijn studie, maar dat wordt hem onmogelijk gemaakt als na de aanslagen van 9/11 een streng immigratiebeleid wordt ingevoerd. Hij zit een paar jaar illegaal in Londen, waar hij alleen ongeschoold werk vindt. Uiteindelijk keert hij terug naar Lagos. Hij wordt een succesvolle vastgoedontwikkelaar, trouwt en krijgt een kind.

Ondertussen heeft Ifemelu de nodige aanpassingsproblemen in Amerika. Ze vergelijkt wat ze om zich heen waarneemt met haar herinneringen aan afleveringen van *The Cosby Show* die ze als kind zag. Ze verlangt ernaar om ‘alles over Amerika te begrijpen, fan te zijn van een team in de Super Bowl, te begrijpen wat een “Twinkie” is, waarom

Dankzij haar zesde zintuig voor veelzeggende sociale en emotionele details komt Adichie heel dicht bij Ifemelu's ervaringen.

basketballers staken en een muffin te bestellen zonder stiekem te denken dat het gewoon cake is'. Ze had zichzelf in eigen land nooit gezien als 'zwart' en staat ervan te kijken hoe vaak er in de Verenigde Staten wordt gediscussieerd over ras en hoe dat thema invloed heeft op het hele leven, van vriendschappen en liefdesrelaties tot de verhoudingen op de werkvloer. In een blogpost die ze richt aan 'Andere niet-Amerikaanse zwarte mensen' schrijft ze: 'Stop met ruziën. Zeg niet steeds dat je Jamaicaans of Ghanees bent. Het laat Amerika koud. Wat maakt het uit als je in je eigen land niet "zwart" was? Je bent nu in Amerika.'

Dankzij haar zesde zintuig voor veelzeggende sociale en emotionele details komt Adichie heel dicht bij Ifemelu's ervaringen. Ze drijft de spot met het achteloze racisme van sommige Amerikanen, maar ook met de schijnheiligheid van progressieve mensen die maar al te graag te koop lopen met de opvattingen van de linkervleugel van het Amerikaanse politieke spectrum.

Als buitenlander heeft Ifemelu oog voor de talloze eigenaardigheden van de Amerikaanse cultuur, die ze met wrange humor beschrijft. Het valt haar op dat Amerikanen op feestjes niet dansen, maar een beetje rondhangen en staan te drinken; dat 'veel mensen pyjama's dragen als ze naar school gaan en in hun ondergoed naar het winkelcentrum gaan' om maar te laten zien dat ze te 'superieur/drukbezet/cool/relaxed' zijn om de tijd te nemen om er verzorgd uit te zien. Het valt haar op dat Amerikanen wiskunde niet *maths* maar *math* noemen en dat academici zich bizar druk maken over zaken als 'geïmporteerde groente die in vrachtwagens heeft liggen rijpen'.

Ifemelu heeft na verloop van tijd succes met haar blog *Merkwaardige observaties van een niet-Amerikaanse zwarte vrouw met betrekking tot*

zwart-zijn in Amerika. Ze hervindt haar zelfvertrouwen en belandt na een relatiebreuk met een rijke witte zakenman in een in theorie perfecte relatie met een zwarte man die doceert aan Yale.

Maar altijd blijft Ifemelu denken aan Obinze, ‘haar eerste liefde, haar eerste minnaar, de enige bij wie ze nooit hoefde uit te leggen wie ze was’. Ze onderkent dat ‘het cement in haar ziel’ dat ze vaak voelt, een soort heimwee is, naar Lagos en haar familie. En dus besluit ze na dertien jaar terug te keren naar huis, een reis die al net zo gecompliceerd blijkt te zijn als haar overtocht naar Amerika. Ifemelu’s ervaringen zijn een verhaal over thuishoren en niet-thuishoren in een wereld waarin identiteit steeds veranderlijker wordt en tegelijk steeds scherper wordt gedefinieerd, een verhaal over hoe we worden gevormd door de plaatsen waar we opgroeien en de plaatsen waar we onze levens doorbrengen.